

800 ANYS DESPRÉS DE MURET: ELS TROBADORS I LES RELACIONS CATALANOOCITANES

IRENE CAPDEVILA ARRIZABALAGA

Universitat de Barcelona - Institut d'Estudis Catalans

irenearrizabalaga@gmail.com

Els dies 24 i 25 d'octubre de 2013 es va celebrar, a la sala Joan i Pere Coromines de l'Institut d'Estudis Catalans, el congrés «800 anys després de Muret: els trobadors i les relacions catalanooccitanes» amb l'objectiu de revisar el significat de la batalla de Muret, tot commemorant la seva efemèride (1213). L'acte va estar organitzat per l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), l'Union Académique Internationale (UAI), l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (AGAUR, Generalitat de Catalunya), l'Associació Internacional d'Estudis Occitans (AIEO), i va comptar amb la Universitat de Barcelona (Departament i Secció de Filologia Romànica), l'Institut de Recerca en Cultures Medievales (IRCVM) i el Fons Ferrer Mallol com a entitats col·laboradores. Durant aquestes jornades es van presentar un total de catorze comunicacions, articulades en quatre sessions, repartides entre el matí i la tarda. En total, van participar més d'una vuitantena de persones procedents de l'àmbit nacional (Catalunya i València) i internacional (Anglaterra, França i Itàlia).

La inauguració oficial va ser a càrrec dels Il·lms. Joandomènec Ros, president de l'Institut d'Estudis Catalans; Josep Massot, vicepresident de la Secció Històrico-Arqueològica; Isidor Marí, president de la Secció Filològica; i Vicenç Beltran, membre de la Secció Històrico-Arqueològica i part integrant del comitè organitzador. Tots ells van coincidir a dedicar unes paraules a la figura i al llegat del doctor Martí de Riquer, traspasat recentment (1914-2013), així com unes paraules de confort per a la Il·lma. Maria Teresa Mallol, presidenta de la Secció Històrico-Arqueològica.

En la primera sessió, *Catalunya i Occitània*, presidida per la doctora Isabel de Riquer, va prendre la paraula el doctor Germà Colón amb «Comunitat catalanooccitana en llengua?». El filòleg va proposar un recorregut d'exemples de la història de la llengua catalana, tant d'època medieval com moderna, per a demostrar la unitat lingüística de la llengua catalana i, per tant, la fi de la il·lusió panoccitana, tantes vegades defensada per il·lustres figures. A continuació, el doctor Pere Benito, a «El projecte polític occità de Pere el Catòlic: desplegament, resistències i ensulsiada (1196-1213)», va oferir una anàlisi, molt detallada, dels antecedents històrics a la batalla, subratllant la figura reial de Pere I i la seva ambiciosa estratègia política en terres occitanes com a causes que precipitaren la creuada i el desastre de Muret. «Guilhem de Montanhagol, *faidit?*» era el títol de la ponència del doctor Vicenç Beltran qui, a través de l'estudi de la documentació històrica

—en especial, dels documents relatius al repartiment del regne de València— i de les dedicatòries als prohoms catalans conservades en la seva obra poètica, va dibuixar la identitat del trobador de Montanhagol i la seva presència a la península Ibèrica. El doctor Joan Mahiques («Catalunya i Occitània a la Renaixença: les Festes Llatines de Montpeller»), que va tancar el primer torn de comunicacions, va proposar un salt temporal en l'estudi de les relacions catalanooccitanes per a situar-nos a mitjan segle XIX, en plena Renaixença. Després d'una contextualització històrica, l'investigador va examinar aquest moviment cultural i els vincles establerts a banda i banda dels Pirineus, mostrant documents periodístics de l'època i testimonis literaris de les Festes Llatines.

La sessió de la tarda, *Entre càtars, trobadors i exiliats*, va estar presidida pel doctor Tomàs Martínez Romero. En primer lloc, el doctor Saverio Guida va exposar una acurada investigació sobre «Il signore rossiglione Pons de Vernet fra trovatori e catari», a través de l'examen de la documentació històrica conservada. A part de traçar la figura i la vida d'aquest trobador rossellonès, l'estudiós va destacar el paper de Pons de Vernet com a amic i protector d'altres trobadors. Tot seguit, la doctora Marjolaine Raguin, a «La Catalogne et les Catalans vus de la *Chanson de la Croisade albigeoise*, au-delà de la question du seul roi d'Aragon», va tractar la visió dels catalans i els aragonesos en el poema èpic *Canso de la Crozada*. Per poder dur a terme aquest objectiu, va fer un buidatge dels topònims (*Aragon, Catalonha*) i dels gentilicis (*aragones, catalas*) recollits en el text i va comparar la concepció que presentaven els dos autors de l'obra, Guillem de Tudela i l'anònim. A més, va ampliar el seu estudi a la figura de Dalmau de Creixell. L'última conferència del dia portava per títol «El *Corpus dels Trobadors*». Primerament, el doctor Tomàs Martínez Romero va explicar la història i els objectius del projecte, així com les edicions i els estudis filològics publicats en el si de la col·lecció *Corpus des Troubadours* (Florència: Sismel - Edizioni del Galluzzo); a continuació, el doctor Vicenç Beltran va tractar sobre la biblioteca digital d'edicions crítiques trobadoresques disponibles al portal web del projecte (<http://trobadors.iec.cat>), ressaltant les dades d'usuari (número de visites, durada de la cerca, procedència, etc.), el material disponible i el seu funcionament.

El segon dia es va iniciar amb la sessió intitolada *Després de Muret* i va comptar amb el doctor Saverio Guida com a president. A «L'art de (no) narrar una desfeta: Muret (1213) i la historiografia catalana medieval», el Dr. Josep Antoni Aguilar va estudiar el punt de vista de la desfeta de Muret centrant-se en tres de les grans obres historiogràfiques catalanes: el *Llibre dels fets*, el *Llibre del rei en Pere* de Ramon Desclot i la *Crònica* de Ramon Muntaner; d'aquesta manera, analitzà les diferents narracions dels autors medievals davant d'un episodi dramàtic de la història de la corona catalanoaragonesa. «'Mortz [fo] lo reis Peire d'Arago ab mil cavalliers davan Murel': els camins de la 'prezciansa' trobadoresca» fou el títol de la comunicació de la doctora Anna Maria Mussons, qui es va proposar una lectura històrica dels textos lírics trobadorescos posteriors a la batalla de Muret a partir dels motius propagandístics en contra del clergat, de l'aristocràcia i de

França. Seguint l'anàlisi de les conseqüències de la batalla de Muret en la poesia occitana, la doctora Miriam Cabré i la doctoranda Marina Navàs («'Quel rey franses nos ha dezeretatz': la poètica occitana després de Muret») van reivindicar la importància de la tardor trobadoresca, centrant-se en els trobadors Cerverí de Girona i Ramon de Cornet com a exemples de trobadors de nombrosa obra i de gran difusió. A més a més, van subratllar que els investigadors s'han d'acostar a aquesta lírica tardana des del context del segle XIII, alliberant-se dels prejudicis de la lírica del segle XII. A l'inici de la intervenció «La battaglia di Muret e la Crociata albigeuse: uno spartiacque nella tradizione della lirica trobadorica?», es va citar l'article de William Paden, «The troubadours and the Albigensian crusade: a long view» (*Romance Philology*, 49 (1995-1996), p. 168-191), on es defensava la tesi que la croada albigea no fou la conseqüència directa de la mort dels trobadors. Partint d'aquesta premissa, el doctor Stefano Asperti va presentar, mitjançant un sistema de gràfics i taules, les generacions dels trobadors, els gèneres literaris conreats (*canso*, *tenso*) i els llocs d'impacte d'aquesta tardor poètica. D'aquesta manera, a través de la lectura d'aquestes dades, va poder corroborar les paraules de l'investigador americà.

L'última sessió, *Dels trobadors a l'herència trobadoresca*, presidida pel doctor Vicenç Beltran, va començar amb la ponència titulada «L'última cançó dels trobadors a Catalunya: edificació i repertori mètric digital». La doctora Anna Alborni va mostrar el projecte *The Last Song of Troubadours: Linguistic Codification and Construction of a Literary Canon in the Crown of Aragon (14th-15th centuries)* i va exposar el treball realitzat sobre els cançoners lírics occitanocatalans, els tractats *Doctrina d'Acort* de Terramagino da Pisa i les *Leys d'Amors*, l'edició i estudi del *Roman de Cardenois*, així com un diplomatarí de notícies relacionades amb el món joglaresc i líric registrats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó entre els segles XIII i XV, disponible a la pàgina web: <http://icalia.es/troubadours/ca/>. El doctor Simone Ventura, a «*Il Palaytz de Saviezza: poesia didascalica e tradizione trobadorica alla corte di Gaston Fébus*», va proposar un curós estudi del poema-pròleg de l'*Elucidari de las propietatz de todas res naturals*, subratllant, entre altres, les part del discurs del proemi, el caràcter de l'autor o les fonts citades o al·ludides al llarg d'aquests versos, amb la finalitat de definir la identitat de l'autor.

La lliçó de cloenda fou a càrrec del doctor Gérard Gouiran, qui s'animà a fer-la en llengua occitana. La *Canso de la Crozada* va ser l'objecte d'estudi de «L'Anonyme frappe 'ses' trois coups: le conseil de guerre du mercredi 11 septembre». L'estudiós francès va voler posar de relleu el comportament de l'autor anònim davant de la narració del fet històric de la batalla de Muret i va buscar els punts convergents i divergents respecte a Guilhem de Tudela (autor de la primera part d'aquesta gesta), treient a la llum una nova revisió i una nova lectura d'aquest text èpic. Finalment, els doctors Vicenç Beltran i Tomàs Martínez Romero van concloure el congrés reivindicant la investigació filològica i van encoratjar el públic universitari assistent, de primer i tercer cicle, a fer estudis de recerca entorn de les humanitats.

La riquesa d'aquestes jornades va ser, sense dubte, la pluralitat temàtica de les lliçons proposades, l'abast cronològic (del món medieval a l'actualitat) i, sobretot, la trobada d'especialistes de primer nivell procedents d'àmbits humanístics diversos: història, literatura i lingüística. Actualment s'està treballant amb l'edició de les actes —on també quedaran recollides les comunicacions de la doctora Valeria Bertolucci («*Conselh*: un mot-thème negli ultimi trovatori») i la doctora Maria Luisa Meneghetti («La 'novella' del re Peire d'Aragona (a proposito della razo di 406,8)») que, malauradament, es van haver de suspendre— i tenen previst publicar-se a les darreries d'aquest any 2014 a l'editorial Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.